

DORIJAN GREJ, NOVOSADSKA EPIZODA

Slobodan Tišma, *Urvidek*, Narodna knjiga, Beograd, 2005.

Novi Sad je, razumljivo, Ujvidek, ali, šta je – Urvidek? Jedno neizvesno čitanje knjige priča istoimenog naslova Slobodana Tišme, do sada uglavnom znanog kao pesnika i, za starije, upućene, alternativca i lirskog rokera iz onih slavnih, neoavangardnih novosadskih 70-ih i 80-ih godina prošlog veka, moglo bi da krene upravo od dešifrovanja tog finog slaganja različitih nijansi značenja u imenima prostora na kojem se sve odvija, a odvija se štošta i nepredvidivo, što po sili jezičke asocijativnosti, što namerno proizvoljno, što logikom snova, što sledom istorijskog vremena. Nijedno od tih imena, ni Novi Sad, ni Ujvidek, ni Urvidek, treba odmah reći, ne pretenduje da bude glavno i noseće, već samo jedno od mogućih, i svako od njih nudi ključ za drukčije razumevanje onoga što nam se pripovedanjem posreduje. Novi Sad ukazuje na realitet, na nešto što brzo i lako prepoznajemo, na nešto ovdašnje; Ujvidek je, sa indikativnim prevodenjem u ravan drugog jezika, takode realitet, to jest, paralelna stvarnost, ono isto, ali drukčije, uočeno ili neuočeno, tu, odmah pored nas, a Urvidek, to *ur*, to vuče na prastari koren reči za nastanjeno mesto, za grad, za gradski život, za svaki mogući kultivisan, ubrzan, odljuden prostor: Sodomu, Novi Beograd, Njujork... gde se ljudi tiskaju u mnoštvu, postojano kvareći jedni drugima živote, i gde je osećanje usamljenosti hronično, vladajuće stanje, bez obzira na sve druge okolnosti, istorijske, političke, jezičke, mentalitetske, ovakve ili onakve, kako vam drago, nije od presudnog značaja.

Dakle, pripovedajući o mahom gradskom iskustvu svog autsajderski pozicioniranog junaka, ja-pripovedača koji u svakoj novoj priči knjige *Urvidek* skače sam sebi u usta, i hotimično protivreći onome što je prethodno rekao, a taj je ja-pripovedač, nije se teško dosetiti, njegov neuhvatljivi, stalno izmičući alter-ego, Slobodan Tišma, u krajnjem zbiru, daje jednu mozaičnu, a celovitu sliku o svetu za koji bi se reklo da je čas *ovde*, stvaran i opipljiv, a čas *tamo*, izmaštan, dalek i jedva moguć. Oscilirajući u svojim otkačenim, katkad linearnim, katkad fantamagorizovanim proznim epizodama između stvarnog i mogućeg, Slobodan Tišma, naročitim jezičkim zakrivljenjima, čini da njegovo pripovedanje doživim kao čin oslobađanja ili očišćenja od nataloženog iskustva, onog ličnog, individualizujućeg, porodičnog, ili onog opšteg, kolektivnog, frustrirajućeg, opet nije toliko važno. Njegov junak, uvek isti, a uvek drugi, sećajući se onoga čega se mora sećati, a ne onoga čega bi želeo da se seća, čas je dečak, a čas šezdesetogodišnjak, neki čudom uskršli *dorijangrejevski* potomak sa beskonačno produženom mladošću, sa trajno otvorenim problemima individuacije i adolescencije. Neko ko je sam sebi neuhvatljiv, uvek

⁴¹ *Isto*, str. 411.

drugi, uvek na granici, uvek u beskonačnom, rdavo shvaćenom bezvremenu, punom najrazličitijih mogućih slika od ove ili one vrste.

Prva njegova osobina, početak svake njegove misli, jeste nesporazum sa svetom, urođeni nesporazum, svejedno ko taj svet predstavlja: otac, porodica, šira društvena grupa, nacija, država, doživotni imperator. Pri tom, glavni junak, bez imena i bez lica, nije plan-ski subverzivan, niti je nešto posebno buntovan, on je anarhoid, a ne revolucionar, i po tome mi je blizak, pogađam mu misli. On ne želi da remeti i pripitomljava inerciju ustaljenog hoda vremena, jer zna da mu tako nešto nije dato, pa opet, svejedno, on već samom svojom pojavom, svojim odricanjem od svih obzira, od svih očekivanja, od svih ambicija, deluje iritirajuće na okolinu i stalno provocira njenu represivnu reakciju. Tišmin junak, dakle, ne potvrđuje se u otporu, već u svojoj čistoj pojavi, koja ne mari odveć za svet, ali, ne zaboravimo – svet upravo takvima nikada ne prašta. I šta onda činiti nego se prepustiti igri beskonačne relativizacije: otac je čas jak, čas slab, čas na smrt bolestan, čas volšebno ozdravljuje, junak je čas oženjen a čas nije, čas ima kćerku a čas sina, čas voli operu a čas rok, i to neprestano zamenjivanje mesta, ta zakrabuljena vrteška odgođenih identiteta, kaogod i višestrukost imena prostora gde se sve to zbiva, dovodi me do utiska da je Tišmino pripovedanje čista, bezinteresna igra, najbolji mogući način da se nekako osmisli i odživi taj neobećavajući, sumorni vek jednog bezimenog, neprimećenog građanina, u kojem se stvari, mimo bilo čije volje, nezustavljivo kreću, uvek nagore, uvek ka konačnoj gluposti, praznini i smrti.

Neću napraviti nikakvo epohalno otkriće ako kažem da je Tišmin *Urvidek* zapravo roman, roman o odrastanju lika koji nikada ne odraste, jedan razlomljeni, nesloženi puzzle-roman, sastavljen mahom od mogućih, a „zaludnih početaka“, kako bi to rekao Albahari. Ma koliko prizori i situacije u kojima se glavni junak nalazi bili različiti i neverovatni, kadikad haotični i halucinantni (upravo kao u trenucima provale čiste stvarnosti, kakvo je bilo ono bombardovanje 1999, a koje je, nužno, našlo mesta i u Tišminoj priči), ponekad, međutim, i sasvim veristički, recimo u opisu gradskog pejzaža i njegovih stanovnika, oni uvek dolaze iz iste perspektive i pripovedane su istim, prepoznatljivim glasom. A taj glas je nađeno i odmereno ekscentričan, što je i razumljivo, jer je pripovedanje bez ekscentrizacije jedva zamislivo, a nekmoli moguće. Za početak, valja, na primer, promeniti ime grada, otvoriti onaj drugi, ili, čak, u *Urvideku*, treći plan, izgraditi onaj prostor verovatnosti u kojem onda ovaj svet koji svi delimo izgleda nekako jasniji i prozirniji, i dolazi na svoju pravu meru. Meru sveopšte beznačajnosti.

Urvidek Slobodana Tišme, stoga, neće svi čitati, naprotiv, čitaće ga samo retki, oni koji u svom iskustvu imaju nešto slično ili, zašto da ne – podudarno. Recimo, nešto o kupovini prve bas gitare, i o neuspehim pokušajima da se napravi prava rok-grupa. To se desilo zamalo, pre nekih tridesetak godina, nedostajao je samo Džimi Hendriks, zamislite, samo on, dočim su se bubnjar i basista nekako skrtili. Nije se istina, sve dešavalo u *Urvideku*, nego nekih osamdesetak kilometara južno odatle, u jednoj jedva zamislivoj gradurini pod imenom New Signidun. I tome slično. Slobodanu Tišmi, nije moglo nikako drukčije, bio je potreban ceo jedan, njegov, život, da bi se napisalo tih stopešetak stranica škrte, pomalo čoškaste, ne naročito atraktivne, neapelativne, nearbitrirajuće, skroz

disfunkcionalne, igrive, ali zato i te kako autentične proze, koja nije želela ništa nego da bude ispričana.

Samo to. I samo toliko.